

København, 1. oktober 2025

Til Folketingets Udvalg for digitalisering og IT og Digitaliseringsministeren, Erhvervsudvalget og Erhvervsministeren, Kulturudvalget og Kulturministeren samt Europaudvalget og Europaministeren

Data, digital økonomi og konkurrencedygtighed

Den digitale økonomi er bygget på data. De enorme mængder af informationer, der indsamles og spredes gennem digitale teknologier, understøtter ikke kun kommerciel produktudvikling og markedsføring, men også helt centrale samfuntsfunktioner på tværs af den danske velfærdsstat. Data er blevet en central ressource, svarende til jord, arbejde og kapital. Det rejser centrale demokratiske spørgsmål om, hvordan magten over denne værdifulde ressource forvaltes, og hvordan der kan sikres indsigt i og adgang til data i en verden, hvor ganske få og umådeligt magtfulde virksomheder dominerer og kontrollerer det globale datamarked.

Af de politiske retningslinjer for Europa-Kommissionen 2024-2029 fremgår det, at adgang til data er en helt central drivkraft for at fremme konkurrenceevnen, produktiviteten og den samfundsmæssige innovation. Dataadgang og gennemsigtighed er nøgler til at styrke vores privatliv, modstandskraft, suverænitet, demokrati og innovation i Europa. På den baggrund er der taget en række tiltag, der skal bryde datamonopolerne og gøre det muligt for borgere, forskere, virksomheder og kunstnere at opnå kontrol med og adgang til egne data. De globale teknologivirksomheders datakontrol har i imidlertid vist sig vanskelig at regulere.

I det følgende fremlægger vi i en række eksempler på, hvordan EU's ambitiøse initiativer gang på gang kommer til kort i mødet med en virkelighed, hvor globale teknologivirksomheder igennem deres dominans af det digitale marked sætter betingelserne for den globale dataøkonomi og reguleringen af den. Kontrollen over og adgangen til digitale data er derfor fortsat et essentielt politisk og demokratisk problem, som den danske regering igennem sit EU-formandskab bør forholde sig aktivt til.

Borgernes datarettigheder

Den generelle forordning om databeskyttelse (GDPR) giver i henhold til artikel 15 enkeltpersoner ret til at anmode om en kopi af alle deres personoplysninger, som »behandles« (dvs. bruges på nogen måde) af »dataansvarlige« (dvs. dem, der beslutter, hvordan og hvorfor data behandles), samt andre relevante oplysninger. Visionen med denne rettighed var at styrke borgerne, så de med indsigt i den sorte boks hos digitale tjenester, kan give mere informeret samtykke eller endda fravælge den kommercielle datahøst. Digitale tjenester skal til gengæld holdes ansvarlige for deres brug og distribution af persondata og dermed skabe større gennemsigtighed omkring den allestedsnærværende dataøkonomi. I de senere år har forskning sat spørgsmålstejn ved effektiviteten af denne ret til adgang og peget på problemer med overholdelse og begrænset tilgængelighed. Mens GDPR foreskriver, at data skal stilles til rådighed i en kortfattet, gennemsigtig, forståelig og lettilgængelig form, viser praksis stor variation og mangel på forståelig rapportering til borgerne. Det medfører en digital resignation, hvor brugerne oplever en magtesløshed i forhold til de digitale virksomheder – altså det diametralt modsatte af, hvad hensigten med lovgivningen var.

Forskeres datarettigheder

Forordningen om digitale tjenester (DSA) giver ligeledes, i henhold til artikel 40, forskere ret til at anmode om data fra store digitale platforme som Google Search, Facebook og Amazon Marketplace. Bestemmelsen skulle give forskere en »hidtil uset adgang« til data fra meget store onlineplatforme, og dermed muliggøre en dybere forståelse af den digitale verden og de forretningsmodeller og økonomiske strukturer, der former den. Det overordnede formål med DSA'en er at skabe et mere sikkert digitalt rum, hvor alle brugeres grundlæggende rettigheder er beskyttet. Dataadgang skal derfor bidrage til at opdage, identificere og forstå systemiske risici. DSA'en trådte i kraft for efterhånden længe siden. Den delegerede retsakt, som var nødvendig for at aktivere retten til dataadgang, skulle efter planen vedtages i foråret 2024. De

globale teknologivirksomheder lobbyede dog så hårdt, så retsaken blev væsentligt forsinket. Nu viser en ny undersøgelse fra Digitaliseringsministeriets Center for sociale medier, tech og demokrati, at forskernes adgang til data langt fra fungerer i praksis. Læg dertil, at definitionen i DSA'en af store digitale platforme ("very large online platforms, VLOPs) alene fokuserer på teknologivirksomheders brugerrettede tjenester, mens deres omfattende flåde af tredjepartstjenester, der høster data på tværs af deres egne såvel som størstedelen af alle andre hjemmesider og apps, er undtaget DSA'en krav. Det begrænser forskningens muligheder for i praksis at undersøge de mekanismer og forretningsmodeller, der reelt former dataøkonomien.

Erhvervsbrugeres datarettigheder

I henhold til artikel 6 i Digital Markets Act (DMA) får erhvervsbrugere gratis, effektiv, kontinuerlig og realtidsadgang til aggregerede og ikke-aggregerede data, der er tilvejebragt eller genereret i forbindelse med brugen af de relevante centrale platformstjenester. Som DMA'en siger, drager platformene og andre gatekeepere fordel af adgangen til store mængder data, og for sikre at denne fordel ikke underminerer konkurrenceevnen eller innovationspotentialet i en dynamiske digitale sektor, bør der gives effektiv og øjeblikkelig adgang til data. Dataene skal modtages i et format, der umiddelbart og effektivt kan tilgås og bruges af erhvervsbrugeren. I praksis er denne nye rettighed langt fra effektiv. Erhvervsbrugere farer vild i platformenes API'er (software til at tilgå data), og deres »overholdelse« af DMA's dataforordning virker kafkask i praksis. Danske medier har længe forsøgt at få relevante data fra de globale teknologivirksomheder om brugen af dansk medieindhold på deres platforme. Denne viden er afgørende for, medierne fortsat kan skabe relevant indhold og nå danskerne, herunder børn og unge, med troværdige nyheder.

Rettighedshaveres dataadgang

I henhold til artikel 53 i AI forordningen er udbydere af AI-modeller til generelle formål forpligtet til at udarbejde og offentliggøre et tilstrækkeligt detaljeret resumé af det indhold, der anvendes til træning af AI-modellen i henhold til en skabelon, der leveres af AI-kontoret. Dette krav skyldes, at AI-modeller udgør en udfordring for udgivere, kunstnere, forfattere og andre skabere, da de skraber og træner på beskyttet menneskeskabt indhold. For at øge gennemsigtigheden i træningen skal udbyderne offentliggøre en oversigt over det anvendte indhold, men de nuværende krav er ikke tilstrækkelige til at rettighedshaverne kan kontrollere brugen af deres indhold. Teknologivirksomhederne har kraftigt lobbyet mod kravet om gennemsigtighed, som skal gøre det muligt for rettighedshavere at udøve deres ophavsret effektivt, og for samfundet at sikre et varieret udbud af kreativt kvalitetsindhold.

Danmark som EU-foregangsland?

Udfordringerne med GDPR, DSA'en, DMA'en og AI forordningen demonstrer samlet set, hvordan forsøgene på at skabe større gennemsigtighed og fairness på datamarkedet er prisgivet de selvsamme platforme, som vi ønsker at regulere. Effektiv regulering er afhængig af adgang til nøjagtige oplysninger om de virksomheder, der skal reguleres, men de globale teknologivirksomheder har i øjeblikket en afgørende indflydelse på, hvornår og hvorvidt datareglerne kan træde i kraft – og hvordan de fortolkes i praksis. De spiller en afgørende rolle i fortolkningen og implementeringen af lovgivningen, både fordi tilsynet med forordningerne er begrænset og sanktioner er få, men især fordi disse virksomheder selv designer og styrer de underliggende datasystemer.

Gennem udviklingen af mere eller mindre komplekse interfaces, design af datastrukturer og fastsættelse af metrikker og variable, omformes kravene om transparens til en reelt uigennemsigtig infrastruktur. Resultatet er, at lovgivningen i praksis ender med at legitimere virksomhedernes positioner som datamonopoler snarere end at udfordre og bryde dem. Og enkelte borgere, forskere, virksomheder, kunstnere og politikere risikerer at blive resignerede snarere end handlekraftige i forsøget på at vride viden ud af virksomheder, der er dem langt overlegne, både når det kommer til teknisk viden, økonomiske muligheder og juridiske muskler.

I den sammenhæng er det også relevant at spørge, hvor meget vi tør udfordre de store teknologivirksomheder? Risikerer vi alle at blive straffet af platformene i vores forsøg på at kræve vores ret til data? EU's Platform-to-business-forordning (P2B) – det første regelsæt nogensinde, der skitserer et retfærdigt, gennemsigtigt og forudsigeligt onlineforretningsmiljø – fastslår direkte, at frygt for gengældelse kan begrænse reguleringens effektivitet.

Hvis EU's målsætninger på det digitale område skal kunne føres ud i livet, er der brug for oplyste diskussioner om de forhindringer, der ligger i vejen. EU bør aktivt indskrænke teknologivirksomhedernes muligheder for selv at sætte vilkårene for, hvordan de reguleres, og etablere effektive tilsyn med, hvordan lovgivningen udmøntes i praksis. I den forbindelse vil det være relevant at udvikle nye og mere proaktive modeller, der kan sikre en ensartet dataadgang på tværs af tjenester og virksomheder. Det vil ikke alene være en fordel for de borgere, forskere, virksomheder og kunstnere, der har interesse i egne data, men også skabe muligheder for en mere systematisk monitorering af det digitale marked og effektiv konkurrenceregulering.

Vi håber, Danmark vil gå forrest. Og at Folketinget og Regeringen vil bruge EU-formandskabet aktivt.

Med venlig hilsen

- Sofie Flensburg, Signe Ravn-Højgaard og Signe Sophus Lai, forskere og stiftere af Tænk tanken Digital Infrastruktur
- Mikkeline Skjerning Thomsen og Tali Mørch, partnere i Os & Data
- Cecilie Astrupgaard, partner i Analyse & Tal
- Anne Sofie Hammer, forfatter og forperson for Dansk Forfatterforening
- Mie Oehlenschläger, uafhængig rådgiver, ekstern lektor og medlem af etisk råd
- Miriam Michaelsen, advokat og partner, ReThink Law
- Karen Rønde, direktør i Danske Pressepublikationers Kollektive Forvaltningsorganisation, DPCMO